

Strti upi.

piraje se na težko, okovano palico je korakal počasi po vasi. Ustavil se je pred vsako vežo, vzel v roko oguljeni klobuk in poprosil ponižno daru. Od slednje hiše je odšel zadovoljen, saj gospodinje so dobro poznale siromašnega Jošta in niso gledale, če je bil dar malo večji kot ponavadi.

Šel je naprej, dokler ni obral vseh hiš. Na koncu vasi je stal ob cesti kamen. Nanj je sedel. V eno roko je vzel molek, v drugo pa klobuk in je vanj metal drobiž. Ko je preštel denar in ogledal malho, če je dobro založena, je zadovoljen vstal, začel meti roke, in v hipu je dobil njegov obraz veselejše poteze.

Človek, ki je šel slučajno mimo, je rekel: „To je srečen človek, akopram berač, saj se tako dobrovoljno smeji.“

Res je bil Jošt videti vesel. Posebno, če ga je človek spomnil, kako je v vojski. To je pripovedoval! Smejali so se mu, pa le zato, ker mu je bilo všeč, on je bil pa prepričan, da se jim prikupi s pripovedovanjem.

„Ej, to so jih“, je začel navado, „naš Francelj in njegovi tovariši. Še danes jih podijo črez turška polja, pa jutri menda že pridejo. To bo veselja, ko vidim spet svojega Franceljna! Še danes mu pošljem denarja, da se pripelje! In še več mu bom poslal, da se mu bo godilo boljše kot meni. Ne slišite, kako streljajo tam za gorami? Jutri so že tu, in potem Jošt ne bo več berač, ne bo . . .“

* * *

Jošt Strlè je bil svoje dni črevljar v mali zagorski vasi. Zaslužil je s šivanjem toliko, da je lahko preživil sebe, ženo in sinka Franceljna. Bil je varčen človek in silno vesten pri svojem obrtu. Vsako najmanjšo luknjico in razparico je zasledilo Joštovo oko, in dokler ni bilo obuvalo popolnoma popravljeno, ga ni dal iz rok, če mu je tudi izmanjkalo olja v leščerbi in je kazala ura polnoči. Žato je dobil Jošt dela za potrebo dovolj. Marsikdo je rajši dal malo več plačila, samo, da je bilo dobro popravljeno in trdno narejeno. In tako ni znal nihče kot Jošt. Da je bil Strlè dober črevljar, niso govorili samo ljudje, ampak je pričala v Joštovi delavnici najbolj dolga vrsta črevljev, ki je čakala trde, a dobre Joštove roke.

Pozno v noč, ko so po vasi pogasile že vse luči, je Strlè še vedno razbijal, šival in likal. Kratko rečeno: delal je več kot je bilo potreba.

Počival je samo v nedeljo in ob praznikih. Takrat je sedel ali doma pri svojem Franceljnu, ga učil molitvic, šteti in kar je treba še drugega.

Včasih se je pridružil starejšim možem. A le redkokdaj ga je kdo videl, da bi bil zašel v gostilno. Zgodilo se je pač tuinsem tudi poslednje, kar je bilo pa le znamenje, da je bil pri Joštu prešli teden izredno dober zaslužek.

Tak je bil torej Jošt. Varčen in priden, a tudi vesel, kadar je bil čas za to. Z delom je lahko preživil svojo malo družino, in marsikak krajcar je položil na stran za slabše čase.

Največje njegovo in ženino veselje pa je bil sin Francelj. Kazal je že v zgodnji mladosti bistro glavo, da so se mu čudili vsi. Ko je bil tri leta star, je znal moliti kot oni, ki so že obiskavali šolo. Če ga je kdo vprašal, kaj bo postal, kadar bo velik, je vselej odgovoril: „Gospod!“

Kdo more popisati veselje staršev, kadar so slišali to iz ust svojega otroka. Oče in mati sta si že mislila, kako bi bilo, ako bi se to vresničilo. Začela sta gojiti želje, najprej vsak samzase, a pozneje stā razodevala to drugdrugemu, im obema je bila ta misel neizrečeno sladka.

„On gospod, in midva lepo pri njem! To bi bilo srečno življenje.“ Tako sta si govorila pogostoma na tihem.

Francelj je jel hoditi v domačo šolo. Pokazal je bistro glavico. Bil je najboljši v šoli.

Tri leta je bilo tako, in starši so bili še bolj veseli. Razodeti pa želja si niso upali nikomur.

Neke nedelje je šel Jošt k gospodu župniku. Med drugimi pogovori sta zašla tudi na Franceljna, in Jošt je razodel gospodu svojo ponižno in iskreno željo.

Ko se je vračal iz župnišča, se mu je bralo veselje z obraza. Tako zadovoljen še ni nikdar korakal skozi vas. Na vso svojo srečo je stopil v krčmo in popil merico vinca.

Pri njegovi mizi je sedelo nekaj vaščanov, in on — ni mogel drugače, — jim je povedal, da so mu je župnik obljubili pomoči pri fantu in da preskrbé dečku v mestu hrano.

Doma je povedal isto svoji ženi, in oba sta bila neizrečeno srečna, pa sta sanjala in sanjala o lepi bodočnosti.

Minevali so dnevi in prišlo je poletje. Strletov Francelj je hodil o počitnicah v župnišče, kjer se je učil in pripravljaj za mestne šole. Lahko in hitro si je zapomnil vsak nauk, na veliko veselje staršev in gospoda župnika.

Kmalu so minile počitnice. Prišel je čas odhoda v mesto. Francelj se je sicer veselil, da bo šel v mestne šole, a če se je spomnil slovesa od domače vasi, od staršev in vaških otrok, je zajokal, da ga je bilo sram pred drugimi.

No, odšel je Jošt s svojim sinkom v mesto. Dobil mu je stanovanje in hrano, mu dal pri slovesu zadnje lepe opomine, naj se vede vedno lepo, kot ga je že stokrat učil doma.

Težko je šel od sina. Srce se mu je krčilo ob misli, da ga je izročil tujim rokam, ki bodo morda slabo skrbele za njegovega ljubljenca. Hkrati pa ga je prevzemalo veselje, če je mislil na boljšo prihodnjost svojo in svojega ljubljenca . . .

Začelo se je novo življenje pri Strletovih. Oče im mati sta se v enem letu pomladila za celo desetletje. Ob težkem delu ju je navdajala zavest, da delata za blagor in srečo svojega edinca.

Mladi učenček je pa tudi v mestu kazal nadarjenost in veselje do učenja.

Učiteljem se je kmalu omilil. In trudil se je. To so kazala najbolj izpričevala. — —

V treh letih je dovršil Francelj ljudsko šolo. Bil je vedno prvi.

Približal se je čas vstopa v srednjo šolo. Na počitnicah se je pridno učil, da bi lažje premagal težave, ki so ga čakale. Hodil je vsak dan v župnišče, kjer se je seznanil z latinskim jezikom. No, Francelj je bil bistra glava in je pridobil v dveh mesecih skoro polovico leta.

Ko je bil zadnji dan na počitnicah, so ga oče poklicali v svojo delavnico in mu rekli: „Poglej sin moj, danes si zadnji dan doma. Šel boš nazaj v mesto, kjer te čaka mnogo težav. Učiti se boš moral še bolj kot do zdaj. Stori, kakor hočeš. Ali se uči, ali pa ostani doma, kjer mi boš pomagal pri delu! Odloči se zdaj za kar hočeš. Boljše je preprost delavec kot zanikaren študent. Toliko si že pri pameti, da se zavedaš svojih dolžnosti!“

Deček je obljubil očetu in materi, da jima ne bo delal sramote.

* * *

V mestu je dobil dijaček stanovanje pri stari ženici, ki mu je dajala poleg prenočišča tudi večerjo. Kosilo sta dobila z očetom v samostanu.

Začela se je nova doba v življenju Strletovega Franceljna. Bistra glava in veselje do knjige sta marsikaj pripomogla siromašnemu dečku. Gospodinji se je veseli dijak kmalu prikupil, ker je bil marljiv in poslušen. Izvedela je od neke gospe, da njen sin prav malo obeta že v prvem gimnazijskem razredu.

Gospodinja ji je omenila, da ima na stanovanju dečka, ki je najboljši izmed vseh v prvi šoli.

In pogovorili sta se.

Poklicala je gospodinja dečka in ga vprašala, če bi hotel učiti svojega sošolca Vojnika. — Kdo bi popisal dijakovo veselje tisti dan? Francelj je bil kar ponosen! Poučevati druge in skrbeti zase, — to se mu je zdelo častno.

Gospa mu je obljubila toliko podporo, da bo lahko plačeval svoje stanovanje sam. Seveda je bil mladi učiteljček zadovoljen z vsem; zahvala in hvaležnost se mu je brala z obraza . . .

Vsak popoldan je hodil torej na stanovanje Vojnikovih. Hitro sta ponovila z Ivanom, kar je deček zamudil in zanemaril. Ivan Vojnik se je res z večjo vnemo poprijel učenja, videč, da vse lahko premaga, samo če hoče.

Ko so delili izpričevala, se je pokazalo, kaj lahko stori dober učenec svojemu sošolcu. Franc Strlé je bil najboljši, pa tudi Ivan Vojnik je bil med dobrimi.

* * *

Hitro so minevala leta. Francelj je dovršil nižjo gimnazijo. Vojnik je bil še vedno njegov sošolec, a učil ga Francelj ni več.

Bilo je neke nedelje popoldne, meseca maja. Pomlad je sipala okrog svoje cvetje in venčala zemljo z njim. Vse je cvetelo in se veselilo lepih dni, ki jih je prinesel cvetni maj. Po mestnih ulicah je šumelo, in vse je drvilo iz zaduhlih hiš v prosto naravo.

Franc Strlé je sedel v svoji podstrešni sobici in gledal po polju, ki se je razprostiralo v daljavi. Videle so se kočije, ki so se premikale in izginjale v nedogledni daljavi. — Tudi on je zaželel na prosto. Učenje ga je pa utrudilo, da se je naslonil na mizo in je zadremal. Ko se je vzbudil, je začel iznova z učenjem, a ni mu šlo.

Vse drugo mu je blodilo po glavi, samo to ne, kar je bral. Zaprl je knjigo in gre na izprehod.

Pred njim se je razprostiral dolg drevored. Po njem se je izprehajala množica ljudi. Kot počasna, velika reka se je premikal ta izprevod pred njim.

Dolgo časa je taval Francelj naprej in nazaj. Kar se nekdo oglasi za njim, ga prime za ramo: „O, Franc, si tudi ti tu?“ Ozre se in spozna svojega rojaka Toneta Zajca, ki je bil uslužbenec v neki prodajalnici. Bil je istih let kot Francelj, in znana sta bila že od doma.

„Kam si namenjen?“ vpraša Tone.

„Sam ne vem. Doma mi je bilo dolgčas. Namenil sem se na izprehod.“

Ob pogovorih in spominih iz otročjih let jima je hitro potekel čas, in sta prišla iz drevoreda v prvo vas.

Pomladansko solnce je že gorko grelo in mladeničema je postajalo vroče.

„Stopiva v to gostilno“, pravi Tone. „Vroče je, kaj bi hodila naprej. Izpijeva vsak kozarec piva, pa bo boljše, kot da bi se parila tu na prostem in požirala ta prah.“

„Hvala, ne bom pil, Tone! Ravno zdaj nisem potrebem. Vedno sedim doma, pa mi je ljubši sveži zrak kot pijača in gostilna.“

„Ne bodi neumen, saj si študent in ne šolarček. Plačam jaz, kolikor hočeš“, prigovarja Tone in ga prime pod pazduho.

„Nikar me ne sili“, reče Francelj nevoljen. „Jaz nisem tako prost kot ti. Če me vidi kak profesor . . .“

„Pojdi, pojdi! Rečeš, da sem tvoj brat, in nič ne bo hudega.“

Franc se ni več branil. Zgovorni tovariš ga je odpeljal naravnost v gostilniško sobo, kjer je bilo že mnogo pivcev.

Tone je naročil piva, pa sta začela. Franc je poredko dvigal vrček, ker ni bil vaje pijače, vendar je kmalu začutil opojno moč. Tovariš mu je ponudil še smodko, in kadila in pila sta tako dolgo, da se je začel delati že mrak.

O mraku sta odšla domov. Temno je bilo po samotni cesti in le malo ljudi se je vračalo.

Prišla sta v predmestje, pred visoko hišo z visokimi okni, za katerimi je bilo polno ljudi. Gost, siv dim se je vlačil po sobi kot jesenska megla nad samotnimi močvirji. Bila je kavarna.

Tone se je ustavil pred steklenimi vrati in je prijel tovariša za roko. „Pojdiva noter in izpijva vsak še eno kavo. To se najbolj prileže po pijači.“

Franc je omahoval. Izgovarjal se je, da ne more že zaradi šole in profesorjev, toda tovariš se mu je spet zaničljivo nasmejal: „Ha, ha! Spet profesorji! Kaj ti pa morejo, saj sem jaz tvoj brat, in z bratom pač smeš iti v kavarno.“ Tako je lagal.

In Franc se ni branil. Bil je res potreben kaj gorkega, kajti mrzel pomladanski veter, ki je vel skozi mrak, je pripihal tudi njemu skozi tanko obleko do života.

V kavarni je bilo gorko, in Francu je prav dobro delo. Vsedla sta se k majhni mizi in pila čaj. Takoj pri vstopu v dvorano je Franc opazil, da ima njegov tovariš pri mizah mnogo znancev, ker ga je vedno kdo klical.

In res, ko sta izpila čaj, je šel Tone od mize do mize in z vsakim se je kaj pomenil. Bili so večinoma mladi ljudje, še dosti dobro opravljeni, toda na obrazih niso imeli nič duhovitega. — Vsaj Francu se je dozdevalo tako, ko je sedel prvič v kavarni in motril molčeče ljudi za kamenitimi mizami.

Kmalu so prisedli nekateri k njegovi mizi. Povabil jih je Tone. Začeli so igrati. Franc še ni bil večč igri. To je pa lahko opazil, da Tone izgublja. In vselej, kadar je izgubil, so se izpogledali oni trije, kot bi hoteli reči: „Le dajmo ga!“

Francu so se pristudili oni trije, zato je silil v Toneta, da odideta domov.

Res sta odšla. Zunaj mu je povedal Franc, kako so se vselej izpogledali oni trije, kadar je izgubil.

„Seveda, če tako goljufajo, potem me že lahko spravijo ob denar“, je rekel Tone nekako bahaje. „A vendar nisem tako pri zadnjem“, in poseže v žep. „Glej jih!“ — —

Francu se je zasvetilo pred očmi; videl je polno pest kron in goldinarjev. Začudil se je. —

Tone pa mu je pošepetal na uho: „Bog varuj, da bi komu povedal! Na, tu imaš nekaj, da si boš lahko kaj privoščil. Pošteno zaslužen denar je to, kaj me boš tako gledal, saj sva rojaka, doma iz iste vasi!“ — —

Frañc je odstopil osupel. Sililo mu je v glavo, kje je neki dobil toliko denarja ta Tone. V roki je držal njegov dar in mu ga ponujal nazaj.

„Ne, ne, Franc! Kar ti enkrat dam, mi ne vsiliš več nazaj.“

Strlé ni vedel, kaj naj reče. Ali naj denar zažene po tleh? S tem bi rojaka razžalil in bi se mu izkazal nehvaležnega, ker je on plačal zanj v kavarni in v gostilni. Zato je del denar v žep.

A tisti hip, ko ga je spravil, tisti hip ga je začelo nekaj peči.

Prišla sta do hiše, kjer je stanoval Franc. Trda noč je že bila, in po ulicah so slabo gorele svetilke. Franc je pogledal na okno svoje sobice. Bilo je temno, kot nikdar ob takem času. Zazdelo se mu je, da je tudi v njegovo srce prišla tema, in začelo ga je biti strah... Poslovil se je in je zbežal po stopnicah gori.

Prižgal je luč in vzel knjigo. Toda misli so mu uhajale vse drugam. Misli je na dom in na starše in na dogodek, ki ga je doživel.

* * *

Nekaj dni potem je prišel Tone sam k Franceljnu na stanovanje. Naročil mu je, naj ga pride zvečer čakati pred prodajalnico. Franc se je nekaj časa obotavljal, a naposled mu je vendar obljubil.

Temno je že bilo, ko je stal na dogovorjenem kraju. Kmalu je prišel Tone in mu izročil zavoj, ki ga je moral Franc nesti domov na svoje stanovanje.

Čudne misli so mu vstajale, ko je stopal domov. Premišljeval je, kaj mora biti v tem zavoju, in temne slutnje so mu legale na srce.

Doma je odložil tisto breme in izmučen je sedel k mizi. Kmalu za njim je prišel Tone vzel zavitek in mu naročal, naj molči. Pa je odšel.

Kmalu zatem sta se srečala nekoč na cesti. Tone ga je spet naprosil, naj pride zvečer pred prodajalnico. A Franc mu je odrekel in se je izgovarjal, da nima časa. Vprašal ga je pa, je li blago, ki ga prinaša iz prodajnice, tudi pošteno?

To je Toneta razgrela.

„Zakaj si prišel, če si mislil, da prenašaš ukradeno blago? Kaj takega si nisem mislil, da me boš imel za goljufa in za tatu. Dobro! Če ne prideš, storiš sam sebi škodo! Kar sem ti dal, zahtevam lahko tudi nazaj, če mi nisi na uslugo!“

Franc se je prestrašil, pa je obljubil, da pride zopet, a v srcu je sklenil: „Nikdar več!“

(Konec prihodnjšč.)

V gaju.

Med nežnim cvetjem šetalo
Dekletce se je malo,
Cvetlične vence splevalo,
Jih mamici kazalo.

Oko čisto kot gorski vir
Mi zrlo je nasproti,
Nedolžen v njem sijal je mir,
Mir, ki ga svet ne moti. —

K Marijini kapelici
Dekletce je hitelo,
In meni v tihi celici
Se nunica je zdela.

Ročici zdaj sklenila je,
Pred kip je pokleknila,
Očesci povzdignila je,
Pobožno je molila.

Najlepša v gaju cvetka je,
Tako se mi je zdela,
A žal, da tako redka je,
Srce mi je velelo.

Fr.

